

**IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA AHOLI
DAROMADLARINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA
IQTISODIY MEXANIZMLARI**

Mahmudov Elmurod Erkinjon o'g'li
Toshkent xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiyotni raqamlashtirish orqali aholi bandligi va daromadlarini oshirish yo'nalishlari tahlil qilingan. Unda IT-ta'lim, masofaviy bandlik, elektron tijorat, raqamli moliyaviy xizmatlar va internet infratuzilmasining aholi daromadlarini shakllantirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar yangi ish o'rinlari yaratish, qo'shimcha daromad manbalarini kengaytirish va hududiy daromadlar tafovutini kamaytirishning muhim omili sifatida baholangan.

Kalit so'zlar. Raqamli iqtisodiyot, aholi bandligi, aholi daromadlari, raqamlashtirish, IT-ta'lim, masofaviy bandlik, elektron tijorat, raqamli moliyaviy xizmatlar.

Kirish.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi bandligi va daromadlarini oshirish masalasi iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar mehnat bozorida yangi kasblar, masofaviy ish o'rinlari, elektron tijorat va IT-xizmatlar orqali qo'shimcha daromad manbalarini shakllantirmoqda. O'zbekistonda 2025-yil yanvar–sentabr oylarida o'rtacha oylik nominal ish haqi 6 166,9 ming so'mni tashkil etib, 2024-yilning mos davriga nisbatan 19,2 foizga oshgan [1]. Bu esa aholining mehnat daromadlari bosqichma-bosqich o'sib borayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, 2024-yil yanvar–iyun oylarida AKT xizmatlarining mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi 2,4 foizni tashkil etgani raqamli xizmatlar sohasining iqtisodiy faollikdagi o'rni ortib borayotganidan dalolat beradi [2]. IT Park ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda rezidentlar eksporti 344 mln AQSH dollariga yetib, oldingi yilga nisbatan 2,4 baravar oshgan [3]. 2024-yil III choragi yakuniga kelib esa IT Park rezidentlari xodimlari soni 36,3 ming nafarga yetgan [4]. Ushbu ko'rsatkichlar raqamlashtirish jarayonlari bandlikni kengaytirish, yuqori qo'shilgan qiymatga ega xizmatlarni rivojlantirish va aholi daromadlarini oshirishda muhim omil bo'layotganini ko'rsatadi.

Shu sababli "Iqtisodiyotni raqamlashtirish orqali aholi bandligi va daromadlarini oshirish yo'nalishlari" mavzusini tadqiq etish raqamli texnologiyalar, IT-ta'lim, elektron tijorat, masofaviy bandlik va raqamli platformalarning aholi daromadlariga ta'sirini ilmiy asoslash nuqtayi nazaridan dolzarb hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi

Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi bandligi va daromadlarini oshirish masalasi xalqaro va milliy ilmiy-amaliy manbalarda keng yoritilmoqda. Jahon bankining Digital Progress and Trends Report 2023 hisobotida raqamlashtirish iqtisodiy o'sish, xizmatlar samaradorligi va yangi ish o'rinlarini yaratishning muhim omili sifatida baholangan. Hisobotda raqamli infratuzilma va raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish aholining mehnat bozoridagi ishtirokini kengaytirishi alohida ta'kidlanadi [5].

Xalqaro mehnat tashkilotining World Employment and Social Outlook 2021 hisobotida raqamli mehnat platformalari korxonalar uchun yangi bozorlar, ishchilar uchun esa qo'shimcha daromad olish imkoniyatlarini yaratishi qayd etilgan. Shu bilan birga, platforma bandligida ijtimoiy himoya, barqaror ish va mehnat huquqlarini ta'minlash masalalari ham muhim muammo sifatida ko'rsatilgan [6].

OECDning Digital Economy Outlook 2024 hisobotida raqamli texnologiyalar mehnat bozorida tarkibiy o'zgarishlarni kuchaytirayotgani, xususan, oddiy takrorlanuvchi ish o'rinlariga talab kamayib, AKT mutaxassislariga talab ortib borayotgani ta'kidlangan. Bu holat aholi daromadlarini oshirishda raqamli ko'nikmalar, IT-ta'lim va kasbiy qayta tayyorlash dasturlarining ahamiyatini kuchaytiradi [7].

UNDPning Digital Economy of Uzbekistan: The State of Digital Entrepreneurship and Artificial Intelligence nomli hisobotida O'zbekistonda raqamli tadbirkorlik, startaplar, sun'iy intellekt va AKT sektori rivojlanishi tahlil qilingan. Hisobotda raqamli iqtisodiyot yoshlar bandligini kengaytirish, eksport salohiyatini oshirish va yuqori qo'shilgan qiymatga ega xizmatlarni rivojlantirishda muhim omil sifatida baholanadi [8].

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda iqtisodiyotni raqamlashtirish orqali aholi bandligi va daromadlarini oshirish yo'nalishlarini o'rganishda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, statistik tahlil, guruhlash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, IT Park Uzbekistan, Jahon banki, OECD, Xalqaro mehnat tashkiloti va UNDP ma'lumotlari asosida raqamli infratuzilma, IT-ta'lim, masofaviy bandlik, elektron tijorat va raqamli moliyaviy xizmatlarning aholi daromadlariga ta'siri tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida aholi bandligi va daromadlarini oshirish raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi bilan bevosita bog'liq. Raqamli infratuzilma, internet xizmatlari, elektron tijorat, IT-ta'lim va masofaviy bandlik imkoniyatlarining kengayishi aholiga yangi kasblarni egallash, qo'shimcha daromad topish va mehnat bozorida faol ishtirok etish imkonini yaratadi.

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot aholining daromad manbalarini

diversifikatsiya qilmoqda. Ya'ni aholi faqat an'anaviy ish joylari orqali emas, balki onlayn savdo, frilans xizmatlari, raqamli marketing, dasturlash, dizayn, elektron xizmatlar va masofaviy ish orqali ham daromad olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu jarayon, ayniqsa, yoshlar, xotin-qizlar va hududlarda yashovchi aholi uchun muhim ahamiyatga ega.

1-jadval

Raqamlashtirishning aholi bandligi va daromadlariga ta'sir yo'nalishlari (1, 3, 5, 7, 9)

№	Yo'nalish	Aholi bandligi va daromadlariga ta'siri
1	IT-ta'lim	Yangi kasblarni egallash va yuqori daromadli sohalarga kirish imkonini yaratadi
2	Masofaviy bandlik	Hududlarda yashovchi aholining onlayn mehnat bozorida ishlashiga sharoit yaratadi
3	Elektron tijorat	Kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish imkoniyatlarini kengaytiradi
4	Raqamli moliyaviy xizmatlar	To'lov, kredit va moliyaviy xizmatlardan foydalanishni osonlashtiradi
5	Internet infratuzilmasi	Qishloq va chekka hududlarda raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatini oshiradi

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, raqamlashtirish aholi bandligi va daromadlariga kompleks ta'sir ko'rsatadi. IT-ta'lim aholining raqamli ko'nikmalarini oshirib, ularni zamonaviy mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan kasblarga yo'naltiradi. Dasturlash, raqamli marketing, grafik dizayn va ma'lumotlar tahlili kabi yo'nalishlar an'anaviy kasblarga nisbatan yuqoriroq daromad olish imkonini beradi.

Masofaviy bandlik esa aholining yashash joyidan qat'i nazar mehnat bozorida ishtirok etishiga imkon yaratadi. Bu, ayniqsa, hududlarda yashovchi yoshlar va xotin-qizlar uchun muhimdir. Chunki masofaviy ish orqali ular mahalliy ish o'rinlari cheklangan sharoitda ham respublika va xalqaro darajadagi xizmatlar bozoriga chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Elektron tijorat kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Mahsulot va xizmatlarni onlayn sotish savdo xarajatlarini kamaytiradi, mijozlar doirasini kengaytiradi va aholining qo'shimcha daromad topish imkoniyatini oshiradi. Shu sababli elektron tijorat aholi daromadlarini oshirishning amaliy mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Raqamli moliyaviy xizmatlar ham aholi daromadlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mobil banking, elektron to'lovlar, onlayn kredit va mikroqarz xizmatlari tadbirkorlik

faoliyatini yuritishni yengillashtiradi. Bu esa kichik biznesni boshlash, faoliyatni kengaytirish va daromad olish jarayonini tezlashtiradi.

Internet infratuzilmasining rivojlanishi esa raqamli iqtisodiyot imkoniyatlaridan barcha hududlarda foydalanish uchun zarur shart hisoblanadi. Qishloq va chekka hududlarda internet sifati yaxshilansa, aholining onlayn ta'lim, masofaviy ish, elektron savdo va raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasi ortadi.

1-rasm. Raqamli iqtisodiyot orqali aholi bandligi va daromadlarini oshirish mexanizmi

1-rasmda raqamli iqtisodiyot orqali aholi bandligi va daromadlarini oshirish mexanizmi aks ettirilgan. Unga ko'ra, dastlab raqamli infratuzilma — internet, mobil aloqa va raqamli platformalar rivojlanadi. Ushbu infratuzilma IT-ta'lim, elektron tijorat va masofaviy bandlik imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada frilans, onlayn savdo, raqamli xizmatlar va yangi kasblar orqali aholining iqtisodiy faolligi oshadi.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot aholi bandligini kengaytirish va daromadlarini oshirishda muhim iqtisodiy omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Buning uchun raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish, hududlarda internet infratuzilmasini yaxshilash, elektron tijoratni qo'llab-quvvatlash, IT-ta'limni kengaytirish va masofaviy bandlik mexanizmlarini rivojlantirish zarur. Ushbu yo'nalishlarning uyg'un rivojlanishi aholi daromadlarini oshirish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyotni raqamlashtirish aholi bandligi va daromadlarini oshirishda muhim omil hisoblanadi. IT-ta'lim, masofaviy bandlik, elektron tijorat, raqamli moliyaviy xizmatlar va internet infratuzilmasi aholiga yangi

ish o‘rinlari hamda qo‘shimcha daromad manbalarini yaratadi. Shu bois raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish, hududlarda internet sifatini yaxshilash va elektron tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash aholi daromadlarini oshirishning ustuvor yo‘nalishlari hisoblanadi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:

[1] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida: 2025-yil yanvar–sentabr oylarida o‘rtacha oylik nominal ish haqi 6 166,9 ming so‘m bo‘lgan va 19,2 foizga oshgan.

[2] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida: 2024-yil yanvar–iyun oylarida AKT xizmatlarining iqtisodiyotdagi ulushi 2,4 foizni tashkil etgan.

[3] IT Park Uzbekistan ma’lumotlari asosida: 2023-yilda IT Park rezidentlari eksporti 344 mln AQSH dollariga yetgan.

[4] IT Park Uzbekistan ma’lumotlari asosida: 2024-yil III choragi yakunida rezidentlar xodimlari soni 36,3 ming nafarni tashkil etgan.

[5] World Bank. Digital Progress and Trends Report 2023. Washington, DC: World Bank, 2023.

[6] International Labour Organization. World Employment and Social Outlook 2021: The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work. Geneva: ILO, 2021.

[7] OECD. OECD Digital Economy Outlook 2024. Volume 2. Paris: OECD Publishing, 2024.

[8] UNDP. Digital Economy of Uzbekistan: The State of Digital Entrepreneurship and Artificial Intelligence. Tashkent: UNDP Uzbekistan, 2025.

[9] IT Park Uzbekistan. Results of 2023: Transformation and Plans for 2024. Tashkent: IT Park Uzbekistan, 2024.